

Максим ЗЛОКОВИЋ

СЛОВЕНСКА ЖУПА ДРАЧЕВИЦА

Жупа Драчевица спада у ред наших средњевјековних по-крајина, које основаше наши претци доселивши се у приморске крајеве. Новонасељено словенско становништво, својом виталношћу брзо је почело оснивати своје друштвено-управне организације, по узору на оне које је имало у својој старој домовини. Истина, ове организације огледале су се у многоме на сличне установе код старосједелца. Многобројне тековине илирске и римске цивилизације утицале су на друштвено формирање наших предака не само у организационом погледу, већ и у културном, привредном, вјерском итд. Знатни археолошки и епитафски споменици, нађени на овој територији, јасно и недвосмислено говоре о томе. Организованост живота на овој територији, започела је јаче од IV вијека, од када је хришћанство добило слободу јавног рада у Источном и Западном римском царству. Тада почињу са радом црквене организације као и градња храмова. Стварањем епископија, настојало се да се оне поклапају са географским, па и политичким цјелинама.

Доласком славенских племена током VII вијека у ове крајеве, ови се предјели још више истичу особито они на приморју, где су римски градови са романским старосједелачким становништвом имали оформљен политичко-административни апарат. Доласком Словена и њиховим коначним насељавањем видимо да словенска област Дукља, одговара, по прилици, првобитној римској провинцији Превалис.¹⁾

Ове цјелине затекли су Славени приликом свога насељавања и у приморје за вријеме византијског цара Ираклија (610 до 641). Ђирковић каже: „Још у X вијеку биле су јасне границе где су се додиривале територије на којима је преовладавало хрватско, односно српско име. Од реке Цетине па до Истре про-

¹⁾ Историја Црне Горе, Књига I, Титоград 1967, стр. 227.

стирале су се земље Хрвата, док је територија Срба лежала између Цетине и бугарске државне територије".²⁾ На овој територији настале су прве самоуправне цјелине, које су се називале: Неретљани, Захумљани, Травуљани, Дукљани и Конављани. Жупе су настала, без сумње у долинама и равницама око ријечних токова и на обали мора, где је једино било континуираних насељених површина. Овдје су настале прве државице, свакако, по кадкад зависне од Византије, за које Порфирогенит каже: „Земље Неретљана, Захумљана, Травуњана, Конављана и Дукљана са посебним властодршцима које он назива арконтима".³⁾

Капител из Сушћепана

Доласком на Јадранско приморје Словени насељавају обрадиве површине, које су биле активне и способне за пољоприведну дјелатност још из римског доба. Ови предјели били су повезани главном комуникационом артеријом — via Adriatica. — Ту спадају жупе: Стонска, Жрновица (код Епидавра), Грбаль, Ко-

²⁾ Сима Ђирковић — Историја средњевјековне босанске државе — Београд 1964, стр. 34. — Види: академик др Грга Новак — Ратови и битке на Јадранском мору — Поморски зборник (јубиларни) вол. I — 1962, стр. 178.

³⁾ Сима Ђирковић, и. д., стр. 39.

навли и Драчевица. Велики дио имена жупа и области у Дукљи, Травунији и Захумљу је словенског поријекла. У Травунији од девет жупа осам имају славенска имена, као Жрновица и Драчевица.

Као што Константин Порфирогенит изричито наводи, да су Срби населили осим Србије, Захумље и Травунију са Конавлима, то је и жупа Драчевица, која се налазила у том склопу, насељена Србима, јер је иста смјештена уз море, поред магистралног друма — via Adriatica — а између Конавала и Рисанске жупе.⁴⁾

Писци Историје народа Југославије сматрају да је српски племенски савез „обухватао подручје од далматинског приморја јужно од Цетине до Рашке и средње Босне”. На том подручју у IX вијеку, наглашава се, да се јавља „неколико више или мање самосталних области, од којих касније Рашка постаје државно језгро”.⁵⁾

Томо К. Поповић, познати научник и народни добротвор, у својој монографији — Херцегнови — наглашава да је западна граница Драчевице била Дебели бријег са познатом брдском којом до мора, а источна граница да је ишла са „врха планине Девесиља, те рбатом преко Обалице и брда Светог Ивана — Широка Страна — на Зеленику до мора”. Поповић наводи да су слиједећа села сачињавала поменуту жупу: Мокрине, Мојдеж, Ратишевина, Сустјепан, Камено, Требесин, Поди, Жлијеби, Сасовићи, Кути, Зеленика, Савина, Топла, Игало, Жвиње и Буновићи.⁶⁾ Ми смо мишљења да је источна граница ишла са врха Девесиља, затим повише Буновића, Репаја, Ејелских Крушевица, брдом Светог Јеремије и његовом косом до мора. У прилог овом нашем тврђењу су слиједећи разлоги: оваква првобитна источна граница је географска и политичка цјелина, која је дошла нарочито до израза у владавинама: босанско-херцеговачкој, турској, млетачкој итд.

У Историји Црне Горе говори се, да је између жупе Rissena (рисанске) и жупе Драчевице био пролаз преко мореуза у Веригама, који је знатно кратио пут од Травуније према Дукљи. Поменути прелаз је био на Каменарима, а на супротној страни мореуза на Плавди. Важан је податак да се чувени археолошки споменик касног дукљанског периода налази у Бијелој и то црква Ризе Богородице, која је живописана. Овдје се нарочито истиче фреска епископа Данила са грчким сигнатурама. Из овога

⁴⁾ Историја Црне Горе, Књига I, стр. 298, 299, 300 — Види: Ђорђе Стратимировић — О прошлости и неимарству Боке Которске — Споменик САН, књига 27, стр. 27.

⁵⁾ Историја народа Југославије — вол. I, Београд-Загреб 1953, стр. 245.

⁶⁾ Томо К. Поповић — Херцегнови — Дубровник 1924, стр. 9.

је доба и црква св. Андрије у Кутима и црква св. Стјепана (више Игала). Сви ови споменици припадају IX вијеку и имају неке заједничке умјетничко-историјске особености.

Жупа се дијели на три поља: Суторину, Камено и Кутско. Крајње западно поље Суторина наводњавају ријеке Суторина и поток Тртор, а централно, Кутско поље, Суви поток. Центар жупе налазио се у Кутском пољу, изнад кога се налазе рушевине цркве св. Томе из XI в.⁷⁾ Свакако је од битне важности за наше тврђење и то, да и Бијела има плодни дио земљишта који се и данас назива Бијелско поље, а које није мање својом површином од Кутског и Каменског. Посред овог поља тече поток Пијавица у који се улијевају околни извори, па је некада било могућно и наводњавање. Да је жупа Драчевица била у једно повезана као цјелина доказ нам је јединствени вијенац брда, као и јединствена обала и путна артерија која је повезивала са Дукљом на истоку и Конавлима и Травунијом на западу.

Др Г. Шкриванић у својој књизи — Имена географских назива средњевјековне Зете — каже за Драчевицу да се налазила „у предјелу између Игала и Рисна у Боки Которској — год. 1149. Cum his iupanis... Draceviza“.⁸⁾

Стари римски пут, како је наглашено, пролазио је овом обалом, па је и он био једна од многих спона читаве жупе, који је повезивао сва њена приморска насеља. Пошто су Травунија и Конавли, како наводи Порфирогенит, сачињавали једну жупу, то смо мишљења да је и Драчевица, у овом добу, са њима чинила јединствену цјелину. Травуњани и Конављани, па и становници жупе Драчевице, воде поријекло од првих досељених Словена још из доба када је њима управљао онај кнез који их је довео на Балканско полуострво за вријеме владавине византијског цара Ираклија.⁹⁾

Граница између Травуније и Дукље ишла је од Рисна преко Кривошија и Грахова ка Никшићу где је јужно од Никшића била тромеђа између Травуније, Дукље и Подгорја.¹⁰⁾

Овако лоцирана жупа Драчевица играла је прворазредну улогу у овом дијелу приморја и као спона између Рисанске жу-

⁷⁾ Као под 1, стр. 336, 337. Види Јован Ковачевић — Средњевјековни епиграфски споменици Боке Которске — Споменик САН, бр. CV, Књ. VII, 1956, стр. 10.

⁸⁾ Др Гавро Шкриванић — Именик географских имена средњевјековне Зете — Историјски институт ЦГ Титоград 1959, стр. 58.

⁹⁾ Као под 1. стр. 364 и 365. Види: Петар Шеровић — „Некадашња црква s. Maria de Castello“ у Будви — Гласник Народног универзитета Боке Которске бр. I-IV, год. 1940, стр. 44.

¹⁰⁾ Исто, стр. 331. Види: Нико Луковић — Бока Которска — Цетиће, стр. 40.

пе с једне и Дукље са друге, те Конавала и Травуније. Њена политичка, економска и привредна улога, такође је била знатна и свеобухватна. Бројни археолошки налази, грађевине и локалитети, као и сачувани архивски списи, истина из каснијег периода, о томе јасно говоре.

Из Котора, као новонасталог центра унутрашњег залива, може се пратити христианизација новопридошлог славенског становништва. Између 797. г. и друге деценије IX в. акцију прекрштавања је водио епископ Јован, чији се натпис налази на црквици св. Петра у Бијелој, за чијег је епископовања била и подигнута. Одавде је, вјероватно, кретала акција покрштавања и становника жупе Драчевице.¹¹⁾

Око 1018. г. Драчевица потпада под власт зетског кнеза Драгомира, Владимировог стрица, који се спустио војском из Травуније у Бококоторски залив где је био, како је већ познато, на превару убијен од византијске властеле у цркви св. Архангела Гаврила на истоименом острву (данас св. Марко у тиватском басену).¹²⁾

Овај крај, као саставни дио Травуније, био је у вазалској зависности од Зете и то послије проширења њених интересних сфера на Травунију и Захумље до Цетине, а касније и на један дио Босне.¹³⁾

У ово доба често се догађало да становници залеђа сиђу у приморје и нападају сељачке куће одводећи стоку и пљачкајући кошнице. Ради овога често се дешавало да би се реметио мир међу сусједима и долазило до непријатељства. У овим акцијама често је учествовала и властела. Тако године 1323. властела Продаша: Владимир и Витомир, поведоше са развијеним заставама своје људе из Требиња, Конавала и Драчевице, те читав дан пљачкаху по дубровачким долинама, Жупе и Затона водећи богат плијен у стоци, носећи однијету чоху и остале лијепе ствари. Краљ Урош III и његов војвода Младен нагнаше преступнике да надокнаде штету. Јиричек каже: „Разбојници не бијаху само планински пастири, него и властела, сасвим онако као и вitezови — разбојници на Западу”.¹⁴⁾

Проширивањем власти Немањића на Зету и њене покрајине, видимо у Хуму да влада кнез Мирослав, брат Стевана Немање. Сестра босанског бана Кулина била је удата за хумског

¹¹⁾ Историја Црне Горе, стр. 366.

¹²⁾ Иво Стјепчевић — Превлака — историјска расправа — Загреб 1930, стр. 9.

¹³⁾ Сима Ђирковић — Историја Босне — стр. 49.

¹⁴⁾ Јиричек — Историја Срба — Књ. I, Београд 1932, Научна књига, стр. 304.

кнеза Мирослава, те су овдје владалачке куће биле у родбинским везама, па је мир у овим покрајинама био зајамчен за више година.¹⁵⁾

У уговору између Которана и Дубровчана из 1277. г. између осталог каже се „Копнено подручје од Вруља (југоисточно од Омиша) до Љеша јест у то вријеме приморска област Немањића, која је dakako, обухватала Котор“.¹⁶⁾

Жупа Драчевица у доба успона државе Немањића припадала је као и раније Травунији и Хуму и са њима чинила једну политичку цјелину. Вукан, најстарији син Стевана Немање, брат Стефана Првовјенчанога, био је, поред осталог, и краљ Травуније, па према томе и Драчевице, што се види из натписа на цркви св. Луке у Котору. Натпис је из 1197. год. који Вукана називље краљем Дукље, Далмације, Травуније и Топлице (»rex Dioclie, Dalmacie, Tribunie, atque, Toplizze«). Краљевске титуле Дукље, Далмације и Травуније прећеле су са великог захумског кнеза Мирослава, брата Немањина, на Вукана брата владајућег краља Првовјенчанога, а Вукана наслеђује син Ђорђе. Ова титула управљачима Травуније, Захумља и Дукље нестаје Стефановим крунисањем, јер он себе назива: „Краљ све рашке земље Дукље, Травуније и Захумља“.¹⁷⁾

Цар Душан, Неродимском христовуљом од год. 1351. дарива граду Котору Бијелу и Баошић, отргнувши их (по нашем мишљењу) од жупе Драчевице. У поменутој даровници између осталог се каже: „А сада сувише им дах за њих вјеру и почтену службу у Баошле, Бијелу, Крушевицу (мисли Бјелске Крушевице — М. З.) са свим селами, мегами, правинами, својими до виека“.¹⁸⁾

Општину которску сачињавао је град са близком и даљом околином: Котор, Доброта, Пераст, насеља полуострва Врмша, Превлака са Брдима (Томбе), Грбаль и сада, након поменуте даровнице: Бијела, Баошић, Крушевице и Леденице.¹⁹⁾

Интересантно је да папа Клемент VI у писму упућеном цару Душану 7. јануара 1346. спомиње неке парохије у Конавлима, Требињу, Драчевици, Рисну, Будви и Laстви (данас Петровац, Требиње, Драчевица, Рисан, Будва и Ластово).

¹⁵⁾ Ђирковић — Историја Босне — стр. 47.

¹⁶⁾ Др Јосип Лучић — Поморско трговачки односи Дубровника и Котора у XIII столећу — Поморски зборник — Задар, Књ. VI, стр. 417.

¹⁷⁾ Историја Црне Горе, стр. 402-404.

¹⁸⁾ Иво Стјепчевић — Котор — Грбаль — Сплит 1941, стр. 21. — Петар Шеровић — Бијела у Боки Которској (старине и поријекло) — Споменик СВ САН (Одјељење друштвених наука) Београд 1956, стр. 179 и наш чланак — Поморство Бијеле — Годишњак ПМК бр. IV, 1956, стр. 111 и 112.

¹⁹⁾ Р. Ковијанић — Которски кнезеви у доба сомсталности — Историјски записци бр. I-II/1957, Год. X, Књ. XIII, стр. 143.

вац на Мору) које су припадале которском бискупу. Которски бискуп тражио је интервенцију папе, да му Душан врати власт над овим парохијама.²⁰⁾ Уз православље је у Конавлима, Требињу и Драчевици, поред католичанства, било јако распострањено и патаренство.²¹⁾

Одмах послије Душанове смрти долази за господара хумске земље Војислав Војновић, који је раније био Душанов вазал. У рату са Дубровником, којега су помагали Балшићи, Војислав није хтио признати посредништво (тада) бана Твртка о миру. Рат је завршен миром 1362. год. када је и умро кнез Војислав. Никола Алтомановић, синовац Војислављев, успијева да заузме од Гојиславе (удовице Војислављеве) у познатом рату између кнеза Лазара, Твртка I. и Ђурђа Балшића са једне и Неколе Алтомановића са друге стране, земље које су припадале Војиславу. Године 1373. долази до Николиног пада и савезници дијеле његове земље. Сада Балшићи долазе у посјед Конавала, Травуније и Драчевице.²²⁾ Пошто је Ђурђе Балшић постао сусјед Дубровчана, примио је од њих тзв. доходак о св. Димитрију, који су они прије давали српским краљевима и царевима. Заузимањем приморских жупа од стране Балшића поремећени су савезнички и добросусједски односи између Твртка и Балшића. Да би се докопао овог дијела приморја Твртко је 1377. год. изазвао побуну у Требињу, па је затим под видом да угушује ову буну упао у Требиње, Конавле и Драчевицу, освојио их и присајединио својој држави. У јануару 1378. год. умире и Ђурђе Балшић и Твртко дефинитивно остаје у посјед наведених жупа.²³⁾

Босански бан, а касније краљ Твртко, који је дошао на власт послије бана Стевана Котроманића, владао је од 1353. до 1391. год. Заузет компликом између Ђенове и Венеције, Твртко је био наклоњен и показивао симпатије ка Венецији, што је нашло на отпор и негодовање Дубровника, па је овај у знак протеста откасао све уговоре са Босном. Ради овако погоршане ситуације, Твртку је остала једина лука где је могао извозити своју трговину — лука Дријева на Неретви. Она је била погодна само за један мањи дио босанске трговине. Све је ово навело Твртку да у првој половини 1382. положи темеље граду у средини жупе Драчевице, у романтичном и лијепом Топаљском затону, а према улазу у залив Боке Которске. Прво утврђење је ограђено на самој обали мора и добило је име свети Стефан.

²⁰⁾ Иван Божић — О јуридицији которске диецезе — Споменик САН, СПИ (Одељење друштвених наука) 1953, стр. 12.

²¹⁾ Јиричек — Историја Срба — Вол. II, Београд 1952, стр. 13.

²²⁾ Стојан Новаковић — Срби и Турци — Српска књижевна задруга LIII — 1961, стр. 277. Види: Петар Шеровић, цитирани чланак, стр. 180. -- Сима Ђирковић, н. д., стр. 134/35.

²³⁾ Јиричек — Историја Срба — Књ. I, стр. 318.

Твртко је, као потомак краља Драгутина (по женској линији), узео име Стеван које су уз име носили сви Немањићи. Он се на јавним исправама потписивао „Стефан Твртко в Христу бога краљ Србљем, Босни и Приморју”.²⁴⁾ Ради тога, а и ради живе успомене која је у овом крају била врло свежа и жива на Немањића владавину, дао је новоме граду на Јадрану име заштитника своје круне и српског краљевства. Већ почетком августа 1382. год. видимо прве бродове који пристају под овим градом и довозе се за нови трг соли.²⁵⁾

Многобројни трговци из далматинских градова, затим Которани, као и италијански трговци видјели су у овом новом граду и његовом тргу, згодно и рентабилно мјесто за пласман соли и друге трговине. Дубровчани и Которани радили су свим силама да скрше овако снажан замах нове луке и њене трговине. Године 1383-84. постигли су молбама код угарске краљице Марије, забрану да се вино и се не смију извозити из Далмације и Хрватске и увозити у Нови и Драчевицу.²⁶⁾

Када је Твртко саградио Нови много становништва из Котора и околине побјелго је у новосаграђени град ради већих политичких слобода и лакше и брже зараде.²⁷⁾

Да би обезбиједио своју земљу солју и да би се ослободио дубровачког утицаја подигао је у Суторинском пољу прве солане. Већ тада видимо да почиње једна срећенија и живља поморска трговина, премда которски споменици још 10. X 1326. год. говоре да су Богоје Мартинов и Челко Пасторић из Драчевице позајмили 55 и по перпера млетачких гроша од Марка Симонова из Котора за обављање неког трговачког путовања. Обавезују му се, да ће му новац вратити у року од шест мјесеци, онај који од њих двојице први стигне у Котор.²⁸⁾

Которани су давали у XIV в. своју стоку на испашу у Грађанску жупу или сјеверна села жупе Драчевице, затим Дубровчани своју у Стон, Хутово, Попово, Требиње, Конавле и Драчевицу.²⁹⁾ Од томе јасно говори которски докуменат од 22. децембра 1326. год. да је Драгош, син Доброгоја Крајимирова из Драчевице, примио од Петра Поленарија из Котора: осам јуници, кобилицу,

²⁴⁾ Исто, 320. Види: др Ђорђе Миловић — Херцег-Нови као поморско-трговачки град — ГПМК, Бр. V, стр. 13/14.

²⁵⁾ Н. д., стр. 147-150. Види: Томо К. Поповић, н. д., стр. 15 и 16.

²⁶⁾ Милош Милошевић — Неки аспекти поморске привреде Боке Которске — Поморски зборник (јубиларни) Вол. II, стр. 1796.

²⁷⁾ Др Илија Синдик — Комунално уређење Котора — Посебна издања САН, Књ. CLXV — Историјски институт, Бр. I, Београд 1950, стр. 40.

²⁸⁾ Monumenta catarensis — Вол. I, Бр. 104, стр. 53.

²⁹⁾ Јуричек, н. д., Књ. II, стр. 155.

10 крава и двоје телади на испашу, добит и губитак ће дијелити по пола, а рачун ће Драгош полагати сваке године.³⁰⁾

Пошто је Свети Стефан био најмлађи град на Јадрану, то је поред свога имена називан и Нови (Новиград, *Castrum Novum* — *Cestel Nuovo*). Видимо да га списи канцеларије Дубровачке већ 17. XII 1382. год., дакле у првој години његовог настанка, називају Новим »ad Castrum Novum«. Из списка дубровачке канцеларије видимо да се *Castrum Novum* или Свети Стефан постепено развијао и постајао важна трговачка тачка на Јадрану.³¹⁾)

Када је Твртко уредио своје ново упориште на Јадрану, успио је непуне три године затим да потчини Котор са читавом околином. Од 1385. до 1391. год. Котор је био под влашћу краља Твртка који „није дирао унутрашње уређење његово“, већ је ужишао исте повластице и слободе као у држави Немањића.³²⁾) Котор је у то доба имао муниципијелно уређење које је достигло врхунац и било развијено у извјесном погледу више него и у једном другом граду Далмације, укључивши и Дубровник.³³⁾) Трифун Петра Николина Бућа из Котора био је протовестијар краља Твртка I. као и његов дјед цара Душана.³⁴⁾) Пошто је припојио Котор својој држави, настојао је да среди односе са Дубровчанима. Тако је Твртко поред Светог Стефана у Драчевици дошао у посјед Дријева на Неретви и Котора у Боки (1385.), два важна упоришта на Јадрану. Твртко је дошао у посјед каторских солана, позамашне трговачке флоте и бродоградилишта. Одмах је активизирао бродоградилиште и његове галије, израђене у Котору, опсиједају Сплит 1387. год.³⁵⁾)

Твртко у ово доба оснива своју морнарицу и купује три лађе у Венецији па су му становници ових крајева добро дошли као искусни поморци и поморски трговци.³⁶⁾)

Новосаграђена лука и трговиште успјели су да привуку, већ првих година велики дио трговаца и пословних људи који су својим бродовима довозили са разних страна трговачку робу. Мисли се да је Твртко град и луку ослободио од свих такса и царина на довезену трговину, па су из тих разлога овамо похр-

³⁰⁾ *Monumenta catarensia*, Бр. 247, стр. 95.

³¹⁾ Михаило Динић — Одлуке вијећа дубровачке републике — Књ. I, Београд 1951, издање САН (Зборник за историју, језик и књижевност српскога народа), Књ. XV, стр. 247.

³²⁾ Ристо Ковијанић — као бр. 19, стр. 143.

³³⁾ Др Илија Синдик, као бр. 27, стр. 90/94.

³⁴⁾ И. Стјепчевић, Р. Ковијанић — О поморству Боке средином XIV вијека, ГПМК, Бр. II, 1953, стр. 10.

³⁵⁾ Бирковић Сима, н. д., стр. 156. Види: Иво Стјепчевић — Котор и Гребаль — стр. 60 до 61.

³⁶⁾ Академик др Грга Новак — Ратови и битке на Јадранском мору — Поморски зборник — (Јубиларни) Вол. I, 1962, стр. 191.

илили многобројни трговци и занатлије. Дубровчани су у овој но-
вој луци гледали озбиљног конкурента. Они су се позивали на
све привилегије српских владара, који су били одредили да се
сб може продавати на четири позната трга: у Дријевима, Дубров-
нику, Котору и Светом Срђу (на Бојани). Српски владари имали
су дио прихода од свих дубровачких тргова соли. У Дубровнику
је био царник који је убирао половину од свих прихода соли
продате људима из залећа, па је новац давао српском владару.
Српски царник соли одржао се у Дубровнику до Војислава Вој-
новића. Твртко I. је на ове многобројне тужбе Дубровчана по-
пустио, па је приликом свога крунисања издао свечану повељу
којом још једном потврђује уговоре и повеље српских и бо-
санских владара. Том приликом је пренио на себе и српски „свед-
митровски доходак“ од 2000 перпера који су Дубровчани плаћали
српским владарима од почетка XIII вијека. Твртко је као на-
сљедник српских владара покретао и питање острва Мљета, ко-
јега су Дубровчани присвојили, послије смрти цара Уроша V.

Од подизања Светог Стефана 1382. године, па до своје смр-
ти 1391. год. Твртко је имао сталне сукобе са Дубровчанима, ради
нове луке. Пресретали су му бродове натоварене солу и задржа-
вали их или их откупљивали. Шиљали су чак и своју ратну га-
лију, која је патролирала испред улаза у Бококоторски залив и
спречавала долазак у Нови трговачким бродовима.³⁷⁾ Ово је био
један од важних разлога да се Твртко позабави оснивањем своје
флоте, па је за то и дошло до куповине поменута три брода у
Венецији. Тако овим кораком Нови постаје, поред трговачке, не-
ка врста и ратне луке.

Послије смрти краља Твртка 10. марта 1391. год. за босан-
ског краља би изабран Дабиша Котроманић, који је уз своје име,
попут својих претходника, узео краљевско име Стефан. Стефан
Добиша дожививши мађарску инвазију Хрватске и Далмације
умира у Хуму 1395. год. У ово доба Драчевица долази под власт
војводе Сандаља Хранића, унука Твртковог војводе Влатка Ву-
ковића, који је предводио босанску војску на Косову 1398. год.
Сандаљ као великаш Јелене Дабишине (Јелене Грубе) користи
борбу која је избила између Радича Црнојевића, господара Гор-
ње Зете и Ђурђа Страцимировића Балшића, па је у мају 1396.
год. послије погибије Радича Црнојевића, заузeo Будву. Сандаљ
је, као и његов претходник Твртко, обновио солане и трг соли у
Новоме и Суторини. И у Будви је установио трг соли, и ако у том
граду није до тада постојао. Тада је Сандаљ присвојио звучну ти-
тулу: »Budue et Zente dominus«.³⁸⁾ Дубровчани су подстицали

³⁷⁾ Ћирковић Сима, н. д., стр. 147—150. Види: Тома К. Поповић, н.
д., стр. 10 до 15.

³⁸⁾ Исто, стр. 178 и 181. Види: Иво Стјепчевић — Котор и Грбаљ —
стр. 162 до 165.

Ђурђа Страцимировића да нападне и преотме Будву, а Паштровиће су наговарали да поруше Сандаљеве солане у Суторини. Да би поправио свој тежак положај у Зети, Ђурађ Страцимировић Балшић се оженио Јеленом, ћерком кнеза Лазара. Послије двије године Ђурађ је отео, од Сандаља, Будву. Ђурађ је умро 1403. год. а 1405. године његова жена Јелена се преудала за војводу Сандаља Хранића.³⁹⁾ Котор је настојао да одржава добре везе са Сандаљем па му је током читаве своје независности лифериоао сб из својих солана у Которском, односно Тиватском пољу.⁴⁰⁾

Крајем фебруара 1396. био је Симеон Михаилов из Новога писар которског кнеза Дамјана Болице, који је био кнез слободног града Котора за вријеме његове самосталности у времену од 1391. до 1420. год.⁴¹⁾ Марин Адамов златар из Котора радио је 1424. год. за Сандаља Хранића сребрно посуђе.⁴²⁾ Године 1441. Марин Адамов радио је сребрне корице са ликом Спаситеља, за књигу коју му је наручила Јелена Сандаљева, сестра Стевана Лазаревића. Ово је, по свој прилици, било еванђеље које је Јелена поклонила једној од цркава у Драчевици. Исте године, 18. маја поручио је Добретко, канцелар Јелене, жене пок. војводе Сандаља, код которског златара Андрије Изата сребрне корице за књиге са ликом Спаситеља, према једној другој књизи коју му је донио ради узорка (то је сигурно горња књига коју је радио Марин Адамов). Том приликом Добретко је примио двије лиbre, шест унча и пет аксагија финог сребра, од којег је требало да изради тражене сребрне корице по цијени од осам которских перпера. Исте године сковоао је которски златар Андрија Изат емајлирани појас Вучети Брагановићу из Дробњака и сребрни појас Вукосаву Вукашинову из Драчевице.⁴³⁾

У доба Скадарске буне против Млечана 21. I 1405. год. Сандаљ Хранић, који је држао Лим, Горње Подриње и Пиву, а у Приморју Драчевицу, Рисан и Нови, као и Будву, помагао је Млечанима да поврате Скадар и Дриваст који су се били од њих одметнули, а као награду млетачка војска даде му Будву коју је у међувремену била млетачка војска ослободила. Тада је Будвом управљала Јелена Сандаљева, кћи кнеза Лазара.⁴⁴⁾

³⁹⁾ Мирослав Лукетић — Будва, св. Стефан — Петровац — Обод Цетиње, год. 1966, стр. 56. Види: Иван Божић — Средњевјековни Паштровићи — Историјски часопис САН за 1959. год, Књ. IX до X, стр. 152.

⁴⁰⁾ Р. Ковијанић, као бр. 19, стр. 154, 158.

⁴¹⁾ Исто, стр. 150.

⁴²⁾ Р. Ковијанић — О мајсторима сребрне пале которске катедрале — Старине Црне Горе Цетиње III-IV за 1965/66.

⁴³⁾ Деан Медаковић — Прилози за историју културе у Воки Которској — Споменик САН — СВ, Бр. 7, стр. 195.

⁴⁴⁾ Стојан Новаковић, као 22, стр. 340/41. Види: Иван Божић — Средњевјековни Паштровићи — Историјски часопис САН за 1959, стр. 152.

Дубровчани настоје да искористе присуство угарског краља Жихмунда у Босни па му почетком маја 1408. год. шаљу свога посланика са молбом да им уступи Конавле, Драчевицу, Брач, Хвар и Корчулу.⁴⁵⁾

Сандаљ је 1419. год. продао пола Конавала за 12.000 златних дуката, палату у Дубровнику, посједе у Жупи дубровачкој, наследно племство и стални годишњи трибуут од 500 перпера.⁴⁶⁾ Дубровчани су добивши Конавле ишли за тим да сузбију и искоријене, не само слободне посједнике (сељаке) већ да онемогуће посједе и оној властели која се налазила преко граница, а понајвише онима у Драчевици који су имали своје посједе у Конавлима. Неки су се сами повлачили пред све већим таксама и наметима на друге посједе. Тако је у августу 1421. год. насиљно узето грожђе са посједа Медошевића. 28. VIII 1421. год. Медошевићи су се повукли у Драчевицу где су имали своју кућу, посједе и где су задржали свој повлашћени положај. Године 1424. спомиње се Радин Медошевић као жупан војводе Сандаља у Драчевици, а исте године 19. X спомиње се Радишин Богојевић из Драчевице човјек Радина Медошевића, жупана Драчевице. Радишин је био посадник или кмет на имању Радина Медошевића жупана.⁴⁷⁾

У току XV вијека међу становништвом Драчевице било је богумилских конвертита или барем живих сјећања на босанске богумилске обичаје. За ово нам је доказ жалба неке Станиславе жене Милкове из Драчевице. Станислава се у октобру 1438. год. жалила которском бискупу да је поменути Милосав с којим је живјела у законитом браку, отјерао без икакве њене кривице и да је узео другу жену по обичају Босанаца и пагарена.⁴⁸⁾ За вријеме Сандаљеве владе била је развијена трговина робљем из Босне. Ова трговина била је допуштена и за вријеме Херцег Стефана па је и он њом трговао. Трговало се углавном болумилима. Стефан је преко својих претставника: цариника Љубише, гласника Групка Поповића и Вуксана Вукшића, продао дваје младе робиње, које је био и сам откупио. Они су у име херцета робиње довели у Котор и код суда 10. јула 1436. год. направили следећи уговор: „У име божје” Стефан продаје за вазда которском кнезу Лавренцију Витури једну своју робињу која има око 15. год. босанског рода, рођену јеретику, звану Ђевена, а крштену латинским језиком Марта, коју је херцег откупио у њеном дје-тињству. Љубиша продаје Лавренцију ову робињу „здраву у

⁴⁵⁾ Ђирковић н. д., стр. 210.

⁴⁶⁾ Исто, стр. 248.

⁴⁷⁾ Михаило Динић — Дубровчани као феудалци у Србији и Босни — Историјски часопис САН, Књ. IX и X 1959, стр. 144.

⁴⁸⁾ Шпиро Кулишић — Трагови богумила у Боки Которској — Споменик САН — CV, Бр. 7, стр. 43.

свим удовима, без болести, без недостатака јавних и тајних". Купац прима у име своје и својих наслеђника, да он и они могу с њом поступати по својој воли, да је могу посједовати, дати, даровати, продати, отуђити и поступити у сваком случају као са својим предметом, без ичијег приговора. За Ђевену је Јубиша примио уговорену цијену од 15 златних дуката. Исти Јубиша продао је другу робињу од 14. год. звану Владица, а крштена латинским језиком Цита. Јубиша је продаје за 15 златних дуката Лавренцију под горњим условима.⁴⁹⁾

По многим документима изгледа да је велики дио властеле, која је имала своје куће и живјела у Драчевици, имала своје посједе и у Конавлима. Доласком Конавала у посјед Дубровника, дубровачка влада нерадо је гледала властелу из сусједства, као власнике земаља на њеној територији. Дубровачка влада је настојала да ово оспори, па више пута није ни бирала средства. Војвода Радосав Павловић, који је био продао свој дио Конавала Дубровачкој републици, тражио је од владе да пет посадника или кметова могу подигнути, у доба жетве, три четвртине жита са својих имања, али то ни њему није било прихваћено. Нико није могао остати на своме имању на територији Дубровачке републике „ко се не да некоме патрону” тј. ко не призна дубровачког властелина за господара. Тако су се властела Вјековићи из Драчевице, изгубивши своје посједе у Конавлима, жалили дубровачком Великом вијећу, које је 3. јануара 1424. год. расправљало (*pro dono nobilium Viechovich de Drazeviza*) и ријешило да им се — *obnimus simul* — једном за вазда, да поклон у вредности од 60 перпера, као накнаду за њихову земљу у Конавлима, а истога дана Сенат је овластио кнеза и његово вијеће да им одговори — *super petitione quam faciunt de villanis et hominibus nostris.*⁵⁰⁾

Котор је плаћао трибут војводи Сандаљу да не би нападао његове посједе у Которском пољу и у Грбљу, као и да му не би угрожавао град, посједе и трговачке интересе. Котор се обавезао да ће овај трибут плаћати од прихода соли са својих солана код Превлаке. Колико је главобоље Сандаљ причинјавао Котору о томе говори слиједећи податак: Мало вијеће града Котора на челу са кнезом и годишњим судијама, прошиreno са шест племића вијећало је 1. маја 1397. год. о „неким питањима у односу с војводом Сандаљем”, који се тада налазио по свој прилици с војском у Которском пољу или негдје у заливу Боке, можда на сајмишту Превлаци или у њеној близини где су се налазиле солане. На овом засиједању је одлучено да град Котор плати Марку

⁴⁹⁾ И. Стјепчевић и Р. Ковијанић — Хранићи и Косаче у которским споменицима — Историјски часопис САН за 1954-55, Књ. V, стр. 319-20.

⁵⁰⁾ Михаило Динић, као 47, стр. 145-146.

Нигро из Млетака, трговцу у Котору, 312 златних дуката (тридесет гроша за дукат) за седам комада чохе, која је била предата као дар Сандиљу. Трговац Нигро ће наплатити овај дуг на складишту соли, која су се налазила у кући Марка Драга на тргу св. Трипиона. Свакако присутност Сандиљева у Будви и Херцег-Новоме угрожавала је Котор и његову територију, а нарочито солане, па су му Которани морали плаћати трибут и чинити све да га умилостиве.

На другом засијадању Мало вијеће проширено са пет племића одлучило је 6. априла 1398. год. да Комора соли исплати Марку Нигро трговцу 112 златних дуката за два комада чохе предате Сандиљу. Годину дана касније, 2. јануара 1399. год., исто вијеће допуњено са седам племића наредило је да Комора соли исплати војводи Сандиљу 208 златних дуката од његовог дијела соли. За Комору је ову суму исплатио Пиетро Ингерезио, трговац из Млетака, настањен у Котору, а Комора му је овај дуг враћала у неколико рата. Исте године 1. марта Комора је исплатила кнезу Павлу Раденовићу, феудалцу из Конавала, настањеном у Драчевици и војводи Сандиљу 94 златна дуката.^{50a)}

Др Антон С. Дабиновић наводи да је Сандиљ имао своју кућу у Котору као и своју царинарницу соли. Которски документи спомињу кућу где су становали цариници „увишеног господина” Сандиља. У Котору се спомиње Сандиљев цариник Љубиша, који је доцније био цариник Херцега Стефана Вукчића Косаче. Пола године прије Сандиљеве смрти спомиње се бивши Сандиљев цариник Хлапац, који је дуговао неке новце которским трговцима. Которски документи спомињу редовну плату коју је Котор давао Сандиљу, затим се спомиње кућа коју су которски ректори држали справну за Сандиља. Год. 1439. спомиње се Ђурашин Ђурашевић као изасланик војводе Сандиља, који је био присутан у Будви кад је Балша III, син Јелене Сандиљеве, (Сандиљев пасторак) издао 20. XII 1413. год. повељу манастиру Прасквици.⁵¹⁾

Јелена Сандиљева је живјела један велики дио године у Новоме где је имала и свој двор.⁵²⁾

Читава жупа Драчевица, као и остала Бока уз море до самог Пераста за вријеме владавине Стефана Вукчића Косаче, сина Вукца млађега брата Сандиљевог, нарочито се истицала у трговини, привреди и поморству. Благостање овога краја илуструје и овај докуменат: јула 1437. год. Радослав Станковић из Драчевице оставља опоруком, између осталог, которском капетану и бро-

^{50a)} Као 49, стр. 315-316.

⁵¹⁾ Као 49, стр. 311-314.

⁵²⁾ Сима Ђирковић — Херцег Стјепан Вукчић Косача — Посебна издања САН — Одељење друштвених наука, Књ. 48, Београд 1964, стр. 18.

довласнику Николи Гремешићу 10 златних дуката, рачунајући један дукат 40 гроша, да пође у Рим и помоли се у цркву св. Петра и Павла за његову душу.⁵³⁾ Извршиоци опоруке Радосава Станковића из Драчевице били су: сер Буђо Бућа, сер Лука Паутинов, Ђовани Лукса нотар, Јуние Радичев, сер Урбан Лампро Болица и сер Марко, ковач мачева (ser Marcho spatario). Уз тестаменат унесен је у судско нотарску књигу и попис блага и драгоцености Радослава из Драчевице уз присуство горњих свједока и судије Боће. Запечаћена скриња са благом предата је на чување каторском трговцу Луки Паутиновом.⁵⁴⁾

Лука Паутинов је трговао још и са Сандаљевим људима из Драчевице. Код њега је остављала своје благо (једном 1000 златних дуката) и своје драгоцености: сребро, златно посуђе, наките и скupoцјена одијела. Јелена Сандаљева послије смрти свога мужа, Паутин је издао признаницу, потврђену од суда 26. XI 1436. год., да је од „увишене госпође Јелене, удове пок. увишеног г. Г. Сандаља, бившег војводе Босне”, односно њеног канцелара калуђера Брајана, примио 1000 млетачких дуката чиста злата добре мјере, под интерес за четири године с тим да плаћа Јелени сваке године 70 или свако пола године 35 златних дуката.

Радац Маројевић из Драчевице посланик и опуномоћеник Јелене Сандаљеве, потврдио је пред судом 2. III 1439. год. да је од Луке Паутине примио 70 златних дуката на име добити за другу годину, на 1000 дуката које је Јелена дала Паутину уз 7 отсто добити. 24. и 25. априла 1441. год. спомиње се и Јеленин канцелар Добрек Маринић, затим Иваниш Mrшић, по свој прилици из Драчевице „слуга госпође Јелене”, који је примио, на име Паутинова дуга Јелени 30 дуката са налогом да их преда Јелениној сестри Деспини (Оливери Бајазитовој у Дубровнику). Год. 1438. на 19. маја Јелена је депоновала 397 златних дуката код Паутине, по слатих по Сладоју Рачићу, своме секретару и његовом рођаку Радаку Маројевићу из Драчевице. 13. маја 1440. год. Лука Паутин је изјавио да је од Добретка Маринића „коморника увишене госпође удове увишеног господина војводе Сандаља, бившег војводе Босне” примио у депозит слиједеће пописане ствари депоноване у име Јелене: 1) пâc обложен црвеним велуром и перлама са двије сребрне главе, тежак једну либуру и осам унча; 2) пâc свилени са сребром и позлатом, тежак двије лиibre и двије асагије; 3) пâc од плаве свиле са позлаћеним сребром, тежак двије лиibre и пет и по унча; 4) двије купе (пехара) сребрне са позлаћеним поклопцима тежине двије лиibre и 3 унче;

⁵³⁾ Р. Ковијанић — Једрењаци каторске луке — ГПМ Котор, Бр. VIII, стр. 47.

⁵⁴⁾ Р. Ковијанић и И. Стјепчевић — Културни живот старога Котора — (XIV до XVIII вијек) Историјски институт Цетиње 1957, стр. 154.

5) два послужавника од позлаћеног сребра, тежине три либре и двије асагије; 6) сребрни ибрик, тежак једну либру и седам унча; 7) сребрну кашику тешку 4 унче; 8) осам сребрних тањира тешких 17 либара и четири унче; 9) одјећу од црвеног велура с рукашима, извезеним у злато. Ове драгоцене ствари примио је Лука Паутин на чување, а на ризик Јеленин обавезујући се за себе и своје наследнике да ће их повратити на захтјев Јелене или њених наследника и предати их ономе, који донесе његову признаницу са писмом Јелениним, запечаћеним њеним прстеном. Ова признаница је написана пред судијом Бућом и аудитором Би-зантјем.⁵⁵⁾)

Которски трговац Лука Паутин био је Јеленин повјереник у свим финансијским пословима и одржавао је везе и с другом ћерком кнеза Лазара Оливером (Деспином), удовом султана Бајазита, када је 1441. год. боравила у Дубровнику и у Будви.⁵⁶⁾ Као морнари на броду Луке Паутина спомињу се 3. I 1483. год. Богић Бјегановић, Прибислав Радиновић, Божик Прибиловић и Иван Радуловић из Драчевице. Они су узели на зајам од Луке Паутинова трговачке робе у вриједности 57 перпера, уз услов да дуг подмире послиje првог обављеног путовања.⁵⁷⁾)

Херцег Стјепан Вукчић Косача настојао је да се потпуно осамостали да не би морао долазити у зависан положај ни од Котора ни од Дубровника. Стефан 1448. год. почиње припреме за подизање фабрике чохе. Ове године доводи у Нови Роберта из Риминија да му организује ткачку мануфактуру. Упоредо са развојем ткачке индустрије Стефан је, на све начине, настојао да у свој град привуче што већи број привредно активних становника. Настојао је да се у граду подигне велики број станова, па је давао нарочите повластице онима који су хтјели да зидају. Ослобађао је досељено становништво намета за више година и давао је поред тога „вјеру” да досељени становници не могу бити оптуживани код суда ради дугова и кривичних преступа учињених раније. Оваквом политиком Стефан је привукао у свој град велики број становништва са разних страна, а особито из наших источних области. Которани су страховали да ће Нови постати велики политички и културни центар, па 1450. год. пишу да се становништво овога града повећало на рачун Котора и Дубровника. Нарочиту пажњу херцег Стефан посвећивао је занатлијама. Да би се у Новоме успјешније развијали занати кредитирао је занатлије и унапријед откупљивао сву њихову производњу.^{58)a)}

⁵⁵⁾ И. Стјепчевић и Р. Ковијанић, као бр. 49, стр. 314 до 316.

⁵⁶⁾ И. Стјепчевић и Р. Ковијанић — О поморству Боке средином XIV — ГПМК Бр. II, стр. 11.

⁵⁷⁾ Исто, стр. 27.

^{58)a)} Сима Ђирковић — Историја Босне — стр. 294-295.

У ово доба спомиње се Мемоје Мрђеновић из Зете настањен у Новом, трговац вином, затим Дубровчанин Лауренције настањен у Новом „војводе Стефана од Светог Саве”.⁵⁸⁾ 1445. год. Момчило Вукашинов, ковач из Котора, одлази у Нови да за три године ради оружје за херцега Стјепана.⁵⁹⁾ Влахо Петројевић оклопнар из Ластве (которске територије) настањен у Новоме склопио је уговор 23. IX 1451. год. са Маројем Орлачићем из Дубровника настањеним у Новоме за заједничку израду оклопа за херцега Стефана „војводу од Светог Саве и Босне”. Кад Мароје преда херцегу уговор, херцег ће предати мајстору Влаху 100 златних дуката, да у току од три године ради оклопе по осам дуката оклоп. Јамци за Влаха били су свештеник Антон Марина Друшко, Леонард Августинов и Стеван Петројевић, брат мајстора Влаха.⁶⁰⁾

Истога дана потврђен је уговор и Момчила Вукашиновог, ковача из Котора који је примио 100 перпера од херцега Стефана да три године ради у Новоме, све оно што му нареди херцег. Ако не буде радио херцег може тражити да му Момчило врати паре. За Момчила је јамчио његов отац.^{61a)}

Сировине за новску мануфактуру добављање су уз врло велике тешкоће из неких крајева јужне Италије, на посједима краља Алфонза чије су области и у Шпанији извозиле квалиитетну кастиљанску вуну која је давала прворазредну чоху. Нови није имао, попут старих градова, право монопола на поједине артикли. Стефан је радио свим силама да се овога домогне, што му је и успјело уз помоћ Венеције. Од нарочитог значаја је и то, да је фабрика била друга у Европи. Прву је имао Дубровник, а другу Нови, па је и то био један од узрока ривалства и суревњивости између Новога и Дубровника. Трговина је била врло жива са залеђем иако је конавоски кнез забрањивао пролазак кроз Конавле Стефановим људима из Драчевице, који су тим путем од вајкада пролазили. Стефан је преговарао са Дубровчанима па је велики дио свога живота пробавио у Драчевици и Новоме.⁶¹⁾

Драчевица, као лука, имала је свога жупана — кнеза, који је у име краљево, односно херцегово, управљао жупом. Дан 11. VI 1445. под. спомиње се војвода Гојко као кнез-жупан Драчевице, затим кнез-жупан Владоје. Жупан Драчевице је 5. IV 1446. год. преговарао са конавоским кнезом у спору око граница дубровачке територије и жупе Драчевице. Годину дана раније тј. фебруара 1445. жупан Драчевице упутио је писмене предлоге дубровачком

⁵⁸⁾ Као 49, стр. 318.

⁵⁹⁾ Р. Ковијанић и И. Стјепчевић, као 54, стр. 166.

⁶⁰⁾ Р. Ковијанић и И. Стјепчевић — исто, стр. 169.

^{61a)} Као бр. 49, стр. 319.

⁶¹⁾ Сима Ћирковић — Херцет Вукчић Косача — као 52, стр. 16, 17 и 18.

Сенату по питању граница. Овај састанак није уродио добрим плодом, јер се 1446. год. опет разбуктао спор око границе у Пријевору. Дубровачки чиновници су на спорној територији уништавали посађене винограде што је нарочито узнемиравало жупана Драчевице. Гранично питање је било покренуто и 1447. год. између Стефана и дубровачких посланика. Граница код Пријевора била је опет спорна. Код ових преговора био је присутан кнез-жупан Рајко Припчић. Послије дужих преговора и натезања образована је комисија од шест људи са сваке стране који ће уредно поставити границе између Дубровника и Драчевице. Но, и послиje овог договора Стефан није послао своје људе. Касније, иницијативом кнеза-жупана Драчевице — Владоја Новаковића и конавоског кнеза заједнички је решен спор и добивена су четири солила, о којима се водио дужи спор између херцега и Дубровника. Инциденти су највише избијали око жетве. Сељаци Конавала су љети 1448. године покупили жетву са имања сељака Драчевице. За узврат сељаци Драчевице упадају у Конавле и том приликом одводе стоку итд. Слиједеће 1449. год. још је ово питање актуелно. Стефан долази у Нови са намјером да ово уреди, али и Стефан и кнежеви Драчевице и Врсиња које су за то вријеме замјењивали жупани морали су, усљед ратних прилика, отићи у војску. Рат је избио између краља Томаша и Стефана. Тек крајем године граница је постављена између Пријевора и Конавала на обострано задовољство. Кнез Владоје Новаковић добио је концепт новембра 1449. године на дар 50 перпера.⁶²⁾

Град Нови служио је Сандаљу, а касније и херцегу Стефану као ратно упориште против Котора, Дубровника и Венеције. Херцег Стефан је имао свој двор у граду где је обично проводио зиму и велики дио прољећа, дакле град је био зимска резиденција херцегова, као и његових великаша. Град је био индустријски, занатлијски и поморски центар јужне Херцеговине. Нови је био политичко-управни центар жупе Драчевице, која је имала свога војводу, кнеза и жупана, који је некада замјењивао кнеза, па је често оба звања обнашала једна личност. Кнез је више пута носио и титулу — кнез Новога. Поменули смо војводу Драчевице Гојка Сладановића као и кнеза Владоја Новаковића.⁶³⁾ У овако уређеном граду херцег Стефан је, по свој прилици по угледу на Котор, имао „заклетог” нотара, кастелана, судије, аудиторе и остало градско часништво као и сви остали приморски градови.⁶⁴⁾ Знамо да је Стефан имао флоту коју је наслиједио од Сандаља, а затим је саградио неколико бригантина и четири га-

⁶²⁾ Исто, стр. 85, 86 и 87.

⁶³⁾ Исто, стр. 110, 111.

⁶⁴⁾ Исто, стр. 120, 121. Види: Илија Синдик — Комунално уређење Котора — (од друге половине XII до почетка XV столећа) — САН — Попсебна издања — Историјски институт, Књ. I, Београд 1950, стр. 109 и 110.

лије. Ова флота стационирала је у Новоме, одакле је задавала бриге Венецији, па је которски кнез понекад морао службену пошту за Венецију слати преко Дубровника.⁶⁵⁾ Вјерујемо да је херцег Стефан морао организовати у Новоме и неку врсту бродоградилишта, где је вршио бар најужније оправке своје флоте. Ово, пототово зато, јер су му Дубровчани одбили да опреме бродове. И послије предаје Котора Венецији 1420. год. град је и даље давао годишњу плату од 600 дуката Стефану Вукчићу које је на њега пренио стриц му Сандаљ Хранић. У ово доба, у Котору се спомиње Љубиша, царник војводе Сандаља, а сада гospодина Стефана, који наплаћује дугове које су Которани били дужни исплатити Сандаљу и Стефану. Други которски царник „херцега војводе Босне“ Ладан Саксовић помиње се као дужник Михаила Палташића. Херцегов канцелар био је Вукша, син Љубише царника. Људевит Драго, изјавио је пред которским судом 1440. год. да је од Вукше Љубишина канцелара „узвишеног и моћног господина Стефана“ узео на зајам без добити „из чисте љубави“ 500 златних дуката дубровачких с млетачким жигом, које се обавезује вратити херцегу Стефану или његовим синовима или његовом посланику у златним дукатима или житу до Госпођина дне. Године 1439. херцегови посланици и гласници Вукоман Југорић и Групко Поповић са његовим писмом иду каторском кнезу и Луки Паутину да му купе два комада чохе кремезина украшene златом за 1080 златних дуката, по 16 дуката лакат млетачки. Купљена чоха износила је 67 и по лаката млетачка, односно 82 лакта каторске мјере. Ђовани Лонго, трговац у Котору, из Млетака, који је испоручио чоху наплатиће дужну суму од каторске Коморе, која је дужна давати Стефану 600 дуката годишње.

Херцег Стефан је као и Сандаљ имао своју кућу у Котору. Из слиједећих докумената видимо да су Морињ и Рисан били у држави Херцеговој. 4. II 1459. помињу се Брајко и Иван Добротавићи из Мориња поданици Стефанови. 10. II 1459. год. помињу се Радоје Ивановић и Новак Радашиновић-Дрошчић из Рисна, подручја војводе Стефана.⁶⁶⁾ Јануара 1445. год. Стефан са мајком и женом долази у Драчевицу. Дубровачка делегација долази да му се поклони и доноси му дар у вриједности од 1100 перпера.⁶⁷⁾

Магистар Георгије Спан из Љеша, которски љекар, ишао је пет-шест пута на двор херцега Стефана да лијечи чланове његове породице и то: 1445. год. ишао је у Херцег-Нови на Стефанов позив да му лијечи свастику, жену војводе Петра Војисаљића, где је остао три мјесеца. Затим 1450. лијечи Иваниша Павло-

⁶⁵⁾ Као 61, стр. 10 до 13.

⁶⁶⁾ Као 49, стр. 316 до 318.

⁶⁷⁾ Ђирковић, н. д., стр. 81.

вића, а 1451. лијећи херцегову мајку Катарину, а 1453. херцегова сина Владислава.⁶⁸⁾

У рату између Стефана и Дубровника који је избио због Конавала, Нови је служио као ратна база херцегу. Султан је интервенисао и наредио да се одрже старе границе између Дубровника и Стефана. Мир је склопљен 10. априла 1454. год. по коме је Стефан платио Дубровнику један дио ратне штете и повратио заузету област Конавала. Добросусједски односи послије мира 1454. год. су настављени, тако кад је Стефан женио свог средњег сина Влатка, младу су довели до Новога дубровачки бродови. На свадби у Новом учествовало је мноштво виђених Дубровчана који су дошли са много скupoцјених дарова.⁶⁹⁾)

Опасност од Турака је угрозила херцегову земљу и сви напори да се спаси, што се да спасити, остали су узалудни, јер је 1463. год. пала Босна. Већ 1464. године Стефан плаћа данак Турцима, а 1465. Турци заузимају већи дио Херцеговине. Маја 1466. год. Стефан се разболе и умриje 22. маја у Херцег-Новоме. 21. маја, позва себи Милешевског митрополита Давида, Радина Госта и коморника Прибислава Вукотића да састави свој тестаменат. „У путу веле болестан, а у памети мојои на пуну крепак и паметиу својом слободан” херцег је диктираo посљедњу жељу митрополиту Давиду.⁷⁰⁾)

Послије Стефанове смрти његова два сина подијелише очеве земље. Влатка, уз остало, допаде и жупа Драчевица, као и назив херцег св. Саве. Јиричек каже: „Млађи син херцега Влатко постао је „божјом милошћу херцег од св. Саве у Новом и Рисну, дакле посљедњем остатку на југу, док је старији син Владислав остао сјеверно од Неретве”.⁷¹⁾) Иако је Влатко плаћао Турцима данак, обруч се све више и више стезао око његове земље, док је 1482. Турци сасвим не заузеше.

Познато је да се Стефан прогласио за херцега у првој половини октобра 1448. год. Ова му је титула призната од Турака, а Дубровчани су му је тада 18. X 1448. год. и честитали. Прво се потписивао „херцег хумски и приморски”, а с пролећа 1449. год. „херцег од св. Саве”.⁷²⁾) Од тада Нови почиње добивати назив прво Херцегов Нови и најзад Херцег-Нови. За доба турске управе, жупа је потпуно, престала дјеловати као самоуправна јединица, а створен је санџакат. Херцег-Нови био је сједиште приморског санџаката. Овим постепено изумира и назив жупе Драчевице.

⁶⁸⁾ Р. Ковијанић и И. Стјепчевић — као бр. 54, стр. 8, 24.

⁶⁹⁾ Др Ђорђе Миловић — Херцег-Нови као поморско трговачки град, ГПМК V/1956, стр. 23. Види: Томо К. Поповић н. д., стр. 28.

⁷⁰⁾ Ђирковић н. д., стр. 267.

⁷¹⁾ Јиричек н. д., стр. 396.

⁷²⁾ Ђирковић н. д., стр. 106.